

מאות אלפים תינוקות של בית רבן בפולין בטלים מתלמוד תורה

ישיבות ובתי מדרשות חרבו. — מאות בתי ספר חרדים נסגרו. — הבנינים החרמו. — אלפים מורים גועים ברעב. — רבים נאסרו ועונו. — חורבן „תחכמוני“ ושאר הסמינארים למורים בווארשה. — הקץ לסמינאר „בית יעקב“ בקראקוב

עסקן ציבורי יהודי, בורסמן, שהציג ליה להימלט מהגיהנום הנאצי בפולין, מסר לסופרנו את הדברים הבאים על מצב החינוך החרדי ועל ביטול התורה האיום בפולין בימים מרים אלה.

קול התורה נשתתק בכל רחבי פולין. קול התורה, שלא פסק אף לרגע במשך מאות בשנים בבתי מדרשות, בישיבות ובבתי תלמוד-תורה בפולין המדינה — הולך ונידם. רק במחבואים, מתוך לחש, בחשאות מרובה, מרחשים עוד פיותיהם של בחורי ישיבה ותינוקות של בית רבן — דברי תורה, גזרה מלכות הרשעה, שלא יעסקו בתורה, בתי כנסיות ובתי מדרשות נשרפו, נחרבו או נסגרו, הישיבות ותלמודי התורה ובתי הספר פוזרו, ראשי הישיבות, המנהלים והמורים נחרבו או נאסרו. התלמידים מתהלכים בליים מתוך אבלות, פחד וצער. חרדה תקפה את ראשי היהדות החרדית בפולין: האם חס ושלום תשתכח תורה מישראל בפולין המדינה? בפולין — המבצר הגדול, מבצר עוז לתורה ולתעודה?

הרשעים הנאצים קראו למלחמה לא על עם ישראל בלבד, אלא אף על אלוקי ישראל, על תורתו ועל דתו, על מסורתו ועל מצוותיו. פסק לא בלבד קול תורה ברבים, אלא אף קול תפילה. לא עוד שומעים קדושה וברכה, לא עוד עונים אמן יהא שמא רבא ברבים במחוזות שלימים בפולין, ליקן בשטח הכיבוש הגרמני, לא עוד אומרים קדיש, והאבל — אבלו כבוד וכפול מבימים בתיקונם.

ללא קדישה וללא קדיש...

בהרג אחד מראשי היהדות החרדית בפולין, מהמפורסמים, השאיר אחריו בנים ידאים ושלימים, הבנים גרים בלודז' ואינם יכולים לאמור קדיש לעילוי נשמת האב, לקידוש שם שמים, אין מגין ואין תפילה בציבור. פעמים מתכנסים מתוך סכנת נפשות, וחוטפים את התפילה, והלב רועד, והפחד מוצץ את הלשון מהעצמות. בן אחד של הנפטר הגדול יושב בארץ ישראל, ושולחת לו האם את הבשורה הנוראה: אבא נהרג, תאמר בני קדיש, אתה עכשיו כבן יחיד לו, אתה היחידי בן חורין לקדש שם שמים, לענות אמן יהא שמא רבא, אחיך אנוסים, כבימי ספרד האיומים.

חורבן הישיבות

ובתי-המדרשות

כל בתי המדרשות בפולין נסגרו. בתי המדרשות, שדלתותיהם היו פתוחות לרוח זה יומם ולילה, בתי המדרשות שעל יד שולחנותיהם היו תמיד יושבים יהודים ולומדים בתורה, בתי המדרשות, שכל עובר אורח היה נכנס בהם לרגע או לשעה, פותח ספר ומעיין בו — כל זה נפסק, כל האויר הזה של תורה ויראת שמים ברבים הלך ואיננו.

בתי המדרשות שוממים. קול התורה נפסק, ורק הד של תלמוד תורה עודנו עולה ובוקע רקיעים ומלמד זכות על עם ישראל המעונה.

הישיבות הגדולות והקטנות בפולין נס-

גרו מיד עם פרוץ המלחמה ולא נפתחו עוד. כחורי הישיבות נתפורו לכל עבר ורק מעטים, בשטחי הגבולות המזרחיים, הצליחו להימלט לוויילנה. ראשי ישיבות מעטים אף הם נמלטו לוויילנה. אבל רובם נשארו בפולין, מהם נאסרו, מהם עונו. היו גם שמועות על מקרי רצח, שקשה לקבוע את אמיתותן, בגלל תנאי התח- בורת הגרועים.

לפי השבון זהיר למדו בישיבות פולין לכל הפחות כשבעת אלפים בחורים. וכי- שיבות הקטנות למעלה מעשרים אלף תל- מידים. כל אלה בטלים עכשיו מלימודיהם הסדירים, הם מתכנסים לפעמים אהדים אהדים לתוך חדר קטן ולומדים תורה מתוך מסירות נפש. אולם מה יהא עלי- הם, אם גלות היטלר נוראה תימשך עוד זמן ארוך, חלילה, — לה פתרונים.

כל בניני הישיבות הגדולות והקטנות הוזרמו על ידי השלטונות. נהפכו למשרי- דים ממשלתיים (כישיבת חכמי לובלין), לאורוות או לבתי סוהר (כישיבת בעל ה"חפץ חיים" שבראדין בכיבוש הרוסי), כמה בנינים עלו באש או נהרסו על ידי עצצות.

תלמודי התורה ובתי ספר

החרדים העממיים

נסגרו עם פרוץ המלחמה ולא נפתחו עוד. השלטונות הנאצים הוציאו פקודה, שיפתחו רק בתי הספר העממיים של הפו- לנים. ליהודים אסורה דריסת הרגל. בתי הספר העממיים היהודים, בהם בתי הס- פרי החרדים ותלמודי התורה, נשארו סגו- רים.

מתחילה היו עוד פתוחים כמה בתי ספר תיכוניים והתלמידים היהודים עוד למ- דו בהם. אחרי זה הוצאה פקודה, שיש להוציא את היהודים, ודווקא באמצע השיעורים, כדי לביישם בפני התלמידים הפולנים. היו מקרים, שהתלמידים הפו- לנים התחילו לצחוק, כשגורשו חבריהם היהודים. המורים הפולנים השתיקום ונא- מו בפניהם והוכיחום על הגסות הזאת. מתחילים ביהודים — אמרו — ויסימו בפולנים. ואמנם כך היה. לפני ה-11 בנו- במבר נסגרו כל בתי הספר התיכוניים, אפילו הפולניים.

על ידי סגירת בתי הספר העממיים היהודים נשארו מאות אלפים יהודים ללא השגחה וחינוך. אלפים מורים ומשפ- חותיהם נשארו ללא פת לחם. רבים מהם נאסרו, רבים לוקחו לעבודות כפייה. באכ- זריות מדובה התעללו במלמדים ובמורים החרדים. היפשו אחריהם וגזזו את זקניהם ועינום בעינויים קשים. כל הבנינים של בתי הספר, תלמודי התורה והחרדים הי- הודים הוזרמו על ידי השלטונות. ההפסד עולה לעשרות מיליונים זהובים.

מספר התלמידים

המובטלים בתתי"ם

מגיע בערך למאה אלף. רק החרדים וב- תי הת"ת שנמצאו תחת הפיקוח של אירגון בתי הספר "חורב" — מספרם הגיע ל-578 (לפי המפקד בשנת 1934/35). מספר התל- מידים בהם היה — 61,328. מספר המור- רים — 2,937. מספר הישיבות המכינות תחת פיקוח "חורב" היה באותה שנה — 114. מספר התלמידים שלמדו בהם היה 10,141. מספר המורים — 454. שיעורי ערב התורנים של "חורב" — 356. מספר הלומדים — 10,590.

בתי ספר "יבנה"

מספר המורים של אירגון בתי הספר הדתיים מיסודה של "יבנה", שגם הם נס- גרו עתה כולם — היה (לפי המפקד של שנת 1933) — 470. מספר תלמידיהם 260. מספר שיעורי ערב של "יבנה"

9,260 מספר שיעורי הערב של "יבנה" ללימודי תורה ומוסר היהדות הגיע לכמה עשרות. מספר תלמידיהם — 5,201 מספר המורים — 74.

בית יעקב

אף כאן החורבן גדול. אין זכר לכל העבודה, שהושקעה במרץ רב במשך שנים רבות. כל בתי הספר של "בית יעקב" נסגרו. התלמידות פוזרו והמורות ברחו לכל עבר.

מספר בתי הספר למורות "בית יעקב" היה (בשנת 1934/35) — 229. מספר התלמידות — 30,938. מספר המורות — 337. הסמינאר למורות "בית יעקב" בקראקה נסגר. הבית הגדול, בן חמש הקומות, הוחר. רם. מאית התלמידות חזרו לבתיהן. ועשרות המורות והמורים בטלים ואף הם גורעים ברעב מאין דואג להם ולגורלם.

בתי הספר והתלמידות של הקהילות
כל בתי הספר של הקהילות אף הם נחרבו. קשה להשיג עכשיו מספרים מדויקים על מספר בתי ספר אלה ועל מספר התלמידים שלמדו בהם. נקבל מושג מהם אם נעיין במספרים של בתי הספר בווארשה ובלודז.

מספר התלמידים שלמדו בתלמודי התורה של הקהילה בלודז, הגיע בשנת 1939 קרוב לששת אלפים. מספר בתי הספר של הקהילה הווארשאית הגיע ל-23, 5,100 תלמידים, 270 מורים.

חורבן הסמינארים

למורים בווארשה
הסמינאר לרבנים ומורים הדתי מיסודו של המזרחי בווארשה, "תחכמוני", שנוסד בשנת 1920 — אף הוא נחרב. למדו בו למעלה ממאתיים תלמידים. במשך שנות קיומו הוציא מאות תלמידים, שתפסו עמדות השוכות בקהילות שונות ובחגונן הדתי בפולין. חבר המורים פהר. רביים מתחבאים מפחד מאסרים.

הסמינאר הממשלתי למורי הדת הישראלי בווארשה (ברחוב גנשה) נסגר מיד עם פרוץ המלחמה. לאחר כיבוש ווארשה על ידי הנאצים נאסרו כמה מהדוצנטים (בניניהם ד"ר מדדכי רוזנר המרצה לתלמוד בבלי). בשנה האחרונה היה מספר התלמידים באותו סמינאר קרוב למאתיים.

לומדים תורה בחשאי

החורבן הפתאומי של החינוך היהודי הדתי, שבא על יהדות פולין כחתף, הדתים את ראשי היהדות החרדית. במצב הזה אין לעשות מאומה באופן מאורגן. כל פעולה מאורגנת בשטח זה מסכנת את חי העוסקים בה. תנאי התחבורת הגרועים, אי האפשרות של תנועה חפשית ברחובות העיר ובדרכים, קשרי הדואר הרעועים בין הערים אינם מאפשרים כל פעולה ציבורית מאורגנת, אפילו היו רוצים לעסוק בה מתוך סכנת נפשות.

אבל אין היהודים החרדים מוותרים כלל וכלל על תלמוד תורה. עד כמה שאפשר ועד כמה שהתנאים מרשים זאת, מכנסים המלמדים והמורים את תלמידיהם אחדים אחדים בתוך דירות פרטיות ולומדים תורה מתוך מסירות נפש ממש.

חזרו יהודי פולין החרדים למנהג הקדום בישראל, שהיו האבות לומדים עם בניהם תורה. כל אחד ואחד משתדל להכניס לתוך לבו ונשמתו של בנו או בתו את רוח יש-ראל סבא, אותה הרוח של קדושה, יראה ואהבה שעליה מסרו נפשם אלפים ורבבות מישראל בכל התקופות והדורות. האבות בעצמם צריכים חיזוק רוחני. כמעט כל האדמו"רים, הרבנים, מנהיגי היהדות הדתית נחבאים, אולם עוף השמים מוליך את הקול. מפה לפה נמסרת אימרת או דבר חיזוק של אדמו"ר או רב או של איהו.

חיזוק של אדמו"ר או רב או של מנהיג.
האבות מוסרים את האימרות הללו לבני-
הם. ונפלא הוא אומץ לבם של הילדים,
אומץ לבו של הנוער. הנוער היהודי הדתי
רוחו לא נשבר בקרבו. דבר זה הוא המנחם
מנו. היהדות הפולנית הדתית לא תאבד.